

УДК 123.1:005.963

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.4.24>

Голубовська Ольга Вікторівна

магістр філософії,

асистент кафедри філософії та педагогіки

Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій

імені С.З. Гжицького

вул. Пекарська, 50, Львів, Україна

orcid.org/0000-0002-2842-9955

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ СВОБОДИ ВОЛІ В ІНФОРМАЦІЙНУ ДОБУ СЬОГОДЕННЯ

Актуальність проблеми визначається тим, що саме в сучасних реаліях інформаційно-технологічного поступу поняття свободи волі набуває особливого значення в процесі становлення, самовизначення, самореалізації людини. При цьому, морально-етичний аспект свободи волі, як індикатор визначає сутність людини, її внутрішню змістовність. Дискусії щодо існування свободи волі тривають дотепер, а пов'язане з нею питання несення моральної відповідальності є одним із найголовнішим. Сучасний динамічний світ вимагає від нас швидкого прийняття оптимальних рішень для усунення проблем людства, «бути в моменті».

Мета дослідити дискурс питання морально-етичного аспекту свободи волі в сучасному інформаційному світі. **Завдання** проаналізувати можливість та необхідність вирішення цього питання, розкрити зміст основних смислових понять даної проблематики.

Методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, феноменологічний метод.

Результати дослідження. Саме в інформаційну добу сьогодення значно зросли небезпека атомної війни, екологічна криза та інші проблеми людства, чому сприяла низька моральність суспільства. Тому зараз виникла ситуація, в якій люди, завдяки, спільній небезпеці, змушені взяти на себе відповідальність. Для збереження існування та продовження еволюції людству необхідно організувати відповідальність за наслідки (побічні наслідки) своїх колективних дій у планетарному масштабі. Це неможливо без попереднього усвідомлення кожною окремою людиною доцільності нагальної необхідності врятування життя на нашій планеті. В ціннісній свідомості людини ХХІ століття технологічні та антропологічні компоненти тісно поєднанні. Універсальним принципом світосприйняття і світорозуміння має бути релятивізм, а антропологізм має визначати сучасний світогляд. Оскільки людина залишила сферу детермінації природних законів, виникає необхідність її невідкладного звернення до принципів етики. Усе вищевказане охоплює сучасне поняття «макроетики», яке, фактично, розкриває морально-етичні принципи, необхідні людству для можливості гідного, гармонійного життя.

Ключові слова: людина, мораль, моральність, свобода волі, відповідальність, етика, макроетика.

Вступ. Поняття свободи волі, як гарант самовираження, самореалізації особистості, продовжує і сьогодні бути для людини надзвичайно вагомим та актуальним. Завдяки волі ми здатні перетворювати дійсність відповідно до наших потреб і тому необхідність її свободи дуже важлива для нас.

Кожна епоха розглядала проблему свободи волі виходячи з тогочасних реалій, умов існування. Змінювалися підходи, тлумачення у вирішенні цієї проблеми. Але одвічна дискусія щодо існування свободи волі або її відсутності триває і зараз. Чи ми маємо свободу волі і відповідаємо за свої дії на об'єктивний світ, які змінюють його, чи наші дії детерміновані, визначені наперед або соціально обумовлені? Якщо ми маємо свободу волі, тоді моральність є її обов'язковим атрибутом. Моральність постає із здатності володіти собою, свідомо визначати своє місце у світі, свою позицію в житті.

На відміну від моралі, яка поряд із законом, є зовнішньою вимогою до поведінки індивіда, моральність, у більш вузькому значенні, – це внутрішня установка індивіда діяти відповідно до своєї совісті і свободи волі.

Сучасний динамічний світ вимагає від людини, будучи творчою та ініціативною, досягнути реалізації своєї успішності. А успіх неможливий без відчуття свободи, внутрішньої енергії, яка спонукає нас до змін.

Справжня вартість людини, а саме її поглядів та ідей, визначається і підтверджується реальною поведінкою, конкретними справами. Маючи свободу волі, людина самостійно приймає рішення, обирає методи діяльності, а також несе моральну відповідальність за втілення своїх дій у життя.

Мета дослідити дискурс питання морально-етичного аспекту свободи волі в сучасному інформаційному світі. **Завдання** проаналізувати можливість та необхідність вирішення цього питання, розкрити зміст основних смислових понять даної проблематики.

Методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, феноменологічний метод.

Результати дослідження. У зв'язку із величезним розвитком інформаційних технологій, які значною мірою трансформують соціально-економічний і соціокультурний порядок сьогодення, виникають нові проблеми і виклики. Можна навіть сказати, що формується нова реальність, головною ознакою якої є лавиноподібне прискорення змін, яке спричиняє появу безлічі викликів, які апелюють до здатності людей знайти їм відповідь або належним чином пристосуватися. Зрештою, оскільки перетворення стосуються не лише пропускну здатності попередніх соціальних інституцій, а й широкої соціокультурної сфери, то виникає питання виживання людства в цілому. Йдеться про необхідність переосмислення попереднього набору основних понять, соціокультурних та психологічних установок, за допомогою яких люди раніше визначали своє ставлення до світу та які забезпечували можливість їх комфортного виживання в тогочасних умовах.

Відтак змінюється функція свободи самовираження, яка стає характерною особливістю постіндустріального світу. Якщо раніше такого типу свобода була своєрідним протестом проти занадто жорсткої регламентації попередньої соціально-економічної системи (самовияв набував цінності вже через те, що сприяв розширенню меж дозволеного, виступав формою боротьби проти відчуження), то в умовах інформаційного суспільства йдеться більше про змістову характеристику самовизначення [5, с. 4].

Зрештою, на думку Вітторіо Гьосле, будь яка філософія сучасності приречена на провал, якщо вона вважатиме непотрібним осмислення технічного прогресу. Сьогодні без знання найважливіших досягнень сучасної техніки не можна займатися політичною філософією, а без морально-технічної компетентності навряд чи можна чітко ставити чисельні, болісні для нашого часу, моральні питання, а тим більше говорити про їх вирішення. І навпаки, проблемі наслідків технічного розвитку навряд чи можна вирішити без нормативного обґрунтованого погляду на всю людську культуру, тобто без філософії. Філософія не може бути справжньою, якщо лишається осторонь викликів сучасного світу та долі нашої дійсності [3, с. 100].

Белл Деніел вбачає, що значення постіндустріального суспільства полягає в посиленні ролі науки й когнітивних цінностей як основної інституційної необхідності суспільства. Перетворюючи ухвалення рішень на більш технічну процедуру, воно дещо безпосередніше вводить у політичний процес ученого або економіста. Постіндустріальне суспільство створює технічну інтелігенцію та значно розширює її чисельність. У підсумку поява нового типу суспільства гостро ставить питання про розподіл багатства, влади й статусу, котрі є головними для будь-якого суспільства. Відтепер багатство, влада і статус є не вимірами класу (of class), а цінностями, яких домагаються і досягають класи (by classes). Власність і знання є двома головними осями стратифікації [8].

На думку Елвіна Тоффлера, через відсутність системної основи для розуміння зіткнення сил у сучасному світі ми подібні до екіпажу корабля, що потрапив у шторм і намагається переміщатися між небезпечними рифами без компаса чи карти. У культурі ворогуючих спеціалізацій, потонулих у фрагментованих даних і детальному аналізі, синтез не просто корисний – він має вирішальне значення [10].

В кінці XX століття Тоффлер проголосив нову цивілізацію, яка є настільки глибоко революційною, що кидає виклик усім нашим старим припущенням. Старі способи мислення, старі формули, догми й ідеології, незалежно від того, наскільки вони плекалися чи були корисними в минулому, більше не відповідають фактам. Світ нових цінностей та технологій, нових геополітичних відносин, нових життестилів і способів спілкування вимагає абсолютно нових ідей і аналогії, класифікації та розуміння. Ми не можемо пристосувати ембріональний світ завтрашнього дня до вчорашнього. І ортодоксальні погляди чи настрої також не підходять.

У час бурхливих змін, коли особисте життя розривається на частини, коли руйнується існуючий соціальний лад та з'являється новий спосіб життя, ставлячи найбільші визначальні запитання про наше майбутнє, – це не просто питання інтелектуальної цікавості. Це питання виживання.

Тоффлер зазначає: «Знаємо ми про це чи ні, але більшість із нас уже займається тим, що чинить опір створенню нової цивілізації. Третя хвиля буде, і я сподіваюсь, допоможе кожному з нас зробити вибір».

Перша хвиля змін відбулася десять тисяч років тому завдяки винаходу сільського господарства. Друга карколомна хвиля змін була спричинена промисловою революцією. Ми є дітьми наступної трансформації, третьої хвилі.

У нашому житті з'являється нова цивілізація, але всюди недолугі люди намагаються це придушити. Ця нова цивілізація несе з собою нові сім'ю, стилі; змінився спосіб роботи, любові та життя; з'явилися нова економіка, нові політичні конфлікти. Частини цієї нової цивілізації існують і сьогодні. Мільйони вже налаштували своє життя на ритми завтрашнього дня. Інші, налякані майбутнім, займаються відчайдушною, марною втечею в минуле, намагаючись відновити вмираючий світ, який породив їх [10].

Ще далекоглядніші припущення висловив японський дослідник інформаційного суспільства Йонезі Масуда, який у праці «Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство» висунув цікаву гіпотезу щодо обрисів майбутнього суспільства і свободи людини. На його думку, нове суспільство докорінно відрізнятиметься від індустріального, оскільки в ньому вирішальне значення належатиме виробництву інформаційних і нематеріальних цінностей. Він вважає, що існуючий зразок індустріального суспільства є тією соціетальною моделлю, на підставі якої можна повністю уявити композицію інформаційного суспільства. Користуючись методом історичної аналогії, Масуда вирізняє сімнадцять компонентів індустріального суспільства і показує, у чому полягає специфіка і новизна компонентів майбутнього суспільства. Зокрема, соціетальним символом індустріального суспільства є завод, у новому суспільстві ним буде інформаційна мережа і банки даних. Якщо індустріальне суспільство – це лад централізованої влади та ієрархії класів, то інформаційне суспільство, навпаки, буде вільним суспільством, багатоцентровим з навзаєм доповнювальними функціями. Якщо метою індустріалізму є досягнення національного добробуту, то інформаційне суспільство буде мати за мету реалізацію цінностей часу, тобто цінностей, які позначає й актуалізує майбутній час.

На думку Масуди, виникає нова реальність – «Комп'ютопія», під якою він розуміє «глобальне футуризоване суспільство, в якому кожен домагається однієї з можливостей свого власного майбутнього, актуалізує і реалізує одну з власних інтенцій і потреб, діючи цілеорієнтованим чином» [9].

Йонезі Масуда показує специфіку нового розуміння свободи, яка набуває чинності в умовах інформаційного суспільства. Попередня парадигма свободи зародилася в період становлення громадянського суспільства, коли свобода і рівність визнавалися природними правами людей. При капіталістичній економічній системі під принципами свободи і рівності починають розуміти «свободу робити щось за своїм власним вибором» і «рівність прав на власність». Зрештою, у загальному плані це постає як свобода конкуренції. «Інформаційне суспільство, – відзначає Йонезі Масуда, – відкриває нове поняття свободи і рівності, що втілюватиме свободу прийняття рішень і рівність можливостей. Найбажанішою свободою буде та, яка передбачає вільний вибір людиною на пряму реалізації цінності часу в процесі

використання доступного для неї майбутнього часу. Назвемо це «свободою рішення». Йдеться про вибір цілеспрямованої дії і право кожного вільно визначати, як використовувати майбутній час для досягнення мети» [9].

Тобто йдеться про свободу самореалізації, яка для Масуди є досить високим мірилом особистості, і яка має активним чином задовольнятися. Майбутнє суспільство не зможе відбутися, якщо не буде реалізована свобода кожного задовольняти потребу в самореалізації та досягненні такої мети. Під самореалізацією дослідник розуміє потребу реалізувати цінність часу, що має своєю передумовою наявність власного задуму самореалізації людини. Цінність часу – це цінність, що створюється у часовому процесі шляхом перетворення теперішнього стану на бажаний. Масуда наводить приклад зі студентом, який працює над тим, щоб стати адвокатом. Але це буде прерогативою не лише окремих осіб, а справою широкого загалу, включаючи міні-групи, локальні об'єднання і функціональні асоціації. Таким чином, людство рухатиметься від задоволення матеріальних потреб до реалізації цінностей вищого порядку, якщо воно визначатиметься, заради чого варто жити [6, с. 20].

У праці «Гіпотеза про генезис *Homo intelligens*» Йонезі Масуда здійснив спробу безпосередньо пов'язати соціальні перетворення, які несе із собою інформаційне суспільство, зі зміною людини у цілому, включаючи також її біологічну природу. Він висловив припущення, що зростання у суспільстві ролі біокомп'ютерної технології, розвиток на цій основі нової культури спричинить не лише зміни в деяких рисах характеру сучасної людини, а й сприятиме її генетичній перебудові. Тобто не лише збільшиться різноманітність соціально зумовлених рис, а й відбудеться докорінна трансформація самої людини. Тоді на зміну *Homo Sapiens* прийде новий тип людини – *Homo intelligens* («людина тямуща»). Масуда обґрунтовував свою точку зору шляхом застосування історичної аналогії: ті чинники, які сприяли виникненню *Homo Sapiens* (розвинуті лобні частки мозку; здатність до мовлення і, відповідно, нові можливості спілкування; вправність рук), аналогічні тим, які виникають в інформаційному суспільстві (новітні комп'ютерні технології, що значно посилюють інтелектуальні можливості людини; мережа глобального інтерактивного спілкування; роботи, які демонструють небачену раніше точність і вправність рухів). На основі цієї історичної аналогії Масуда робить висновок про те, що виникають передумови для формування нового типу людини.

Відмінність *Homo Sapiens* від *Homo intelligens* полягає, передусім, у тому, що *Homo Sapiens* сформувався і вижив завдяки орієнтації на матеріальне виробництво і всеосяжний контроль. Боротьба з природою і задоволення егоїстичних потреб зумовили вироблення у *Homo Sapiens* таких здібностей, як кмітливість і хитрість, але аж ніяк не мудрість. Звичайно, сучасна людина, завдяки функціонуванню розвинутих лобних часток, здатності до логічного мислення теж досягла великих успіхів порівняно з первісною людиною, чий інтелектуальні здібності ґрунтувалися на обмеженій інформації і чий світоглядний горизонт був досить вузький. Крім того, інтелектуальна кмітливість людини, досі стимульована егоїзмом і орієнтацією на задоволення матеріальних потреб, розвивалася лише в двох напрямках: у матеріальному виробництві і системі контролю (владних відносин). Отже, знання і технології також застосовувалися для вирішення двох основних завдань: панування людини над природою й панування людини на людиною. Тому не дивно, що людська історія була історією кривавих війн, грабіжницьких завоювань, історією гострої ринкової боротьби у сфері підприємництва і торгівлі. В результаті завдяки цій надкмітливості сучасна людина, як вид, перебуває на межі самознищення.

На противагу цьому, *Homo intelligens* побудує цивілізацію, яка всебічно відрізнятиметься від тієї, яку створив *Homo Sapiens*. Найголовнішим завданням *Homo intelligens* стане розбудова суспільства нового типу. Це буде глобальна спільність громадян, котрі утворюватимуть поліцентроване, комбіноване суспільство, схоже на організм, з розгалуженою мережею прямого зв'язку, призначеного для забезпечення швидкої і динамічної відповіді на зміну зовнішнього середовища. На зміну різним державним установам і формам організації соціальної поведінки має прийти вільне об'єднання громадян, діяльність яких спрямовуватиметься на попередження й оптимальне розв'язання кризових явищ [6, с. 22–23].

Гіпотеза про нову людину не є чимось на зразок образу космічної людини з фантастичної літератури, а спробою науково передбачити генезис нової людини, пов'язуючи недавно одержані результати палеоантропології й соціобіології з досягненнями інформаційної науки, а також використовуючи історичну аналогію.

Сильною науковою основою аргументу щодо генезису нової людини є поява комп'ютерів, нового способу комунікації й роботів, які є наслідком дивовижного розвитку інформаційних наук, а саме з науки комп'ютерної комунікації та інтелектуальної технології [4].

Комп'ютер є третім соціетальним виробничим засобом, який людство створило протягом свого розвитку. Першим була кам'яна сокира як перше універсальне знаряддя; другим була парова машина, як рушійна сила індустріальної революції XVIII століття. На відміну від першого й другого, комп'ютер є епохальним засобом інтелектуального виробництва в тому плані, що продукується велика кількість нової інформації, а не матеріальних речей.

У минулому людство винайшло чотири види епохальної інформаційної технології – мову, писемність, друк і спілкування. Це стосується висловлювань і копіювання (у вигляді звуків і символів) інформації, породженої людським мозком, тобто оригінальна інформація продукується самим мозком. Проте комп'ютер, який здійснює три функції – пам'ять, арифметичні операції й контроль, може продукувати велику кількість оригінальної інформації, якщо відомості та програма задані людиною.

Комп'ютерна та інформаційна технології роблять можливим для людини охоплення складного явища у всій його багатовимірній структурі та аналіз явища у його відношенні до цілого завдяки необмеженому часові й виконання великої сукупності операцій, що виходить далеко за межі здатності людських лобних часток. До того ж, ця технологія може змінити людський критерій цінностей від вузьких, прямих і егоїстичних інтересів до етичних цінностей, орієнтованих у напрямі до інтересів цілого.

Ця зміна цінностей матиме такий сильний вплив на людство, що радикально змінить нашу концепцію світу, наше мислення й наш спосіб поведінки [4].

Роль і значення свободи зростають і в більш широкому контексті, якщо зважати на тренди, що засвідчують перехід людства до нової хвилі цивілізації. Водночас у цей критичний період глобальної трансформації надзвичайно зростає відповідальність кожного свідомого мешканця планети за збереження сучасної людиновимірної цивілізації [6, с. 5].

На думку Пітера ван Інвагена, ми всі віримо в те, що інколи люди є морально відповідальними за те, що вчинили. Ми всі віримо, що така відповідальність існує. Якщо ж ми щиро, серйозно та ретельно проаналізуємо наші переконання, то виявимо, що не можемо вважати свою згоду з цим твердженням простим наслідком природного та суспільного примусу (на відміну від поведінкового вияву згоди з твердженням, що ми маємо свободу волі, зумовленого явною неможливістю життя без обміркування своїх майбутніх вчинків). Гадаю, ми виявимо, що не можемо не вважати нашу віру в моральну відповідальність обґрунтованою настільки, що її просто неможливо піддати розумному сумніву. Особиста думка Пітера ван Інвагена: твердження, що ми часто є морально відповідальними за вчинене, є таким, що ми всі знаємо його істинність [5, с. 316].

Якщо ми справді знаємо, що моральна відповідальність існує, нам не варто було б сумніватися, чи ми маємо добру підставу визнавати наявність у нас свободи волі. Гадаю, саме це і лише це дає нам підставу визнавати свободу волі. Припустимо іронічну ситуацію: ми віримо, що вільні, бо не маємо вибору, у що нам вірити щодо цього (через необхідність вірити у свою власну свободу волі. Зумовлену нашим плануванням своїх майбутніх вчинків). Але цей факт ні для кого не може бути підставою для віри у свободу волі; щонайбільше це могло б бути виправданням для когось, кому закидають, що його віра у свободу волі цілком безпідставна. Якщо когось попросити обґрунтувати його віру в свободу волі, то він не міг би сказати у відповідь, що не має вибору, чи вірити йому в свободу волі. Проте сказав би: «Без свободи волі ми не були б морально відповідальними за будь що; але ж інколи на нас лежить моральна відповідальність», що є настільки ж адекватним захистом

тези свободи волі, наскільки взагалі може бути адекватним захист будь-якої філософської концепції [5, с. 317].

Першим і основним запереченням детермінізму є наявність у людини сумніння. Більшість своїх вчинків людина оцінює з морального погляду: одні з них вона визначає як добрі, другі – як злі, як такі, яких не повинно було б бути. Але це не є холодною, позбавленою емоційних переживань оцінкою; її не можна прирівняти, наприклад, до оцінки чужих чи своїх теоретичних думок, або продуктів своєї чи чужої праці [2].

Але всякий світогляд взагалі, і християнський світогляд зокрема, може формувати в певному порядку характер людини лише тоді, коли він реалізується в дії. Для цього, передусім, потрібно, щоб він став переконанням людини, тобто, щоб людина не тільки зрозуміла й засвоїла його, а щоб він став часткою її духовного єства. Є люди, які формально дотримуються того чи іншого світогляду, а в своєму практичному житті діють всупереч йому. Про таких людей можна сказати, що у них слово розходиться з ділом, іноді це розходження має характер лицемірства. Це буває тоді, коли людина вдає з себе добру й милосердну, а насправді робить зло.

Узгодження між світоглядом і дією, навіть коли він стає переконанням, не дається людині без напруження і боротьби. Не треба забувати про тіло, що має свої потреби, які іноді суперечать вимогам духу. Щоб перебороти таку суперечність і досягти внутрішньої гармонії, людина повинна довго й уперто працювати над собою [1, с. 250–251].

Мораль спирається на свідомість людської гідності, яка, в свою чергу, спирається на свідомість своєї свободи. Цим людина істотно відрізняється від тварини, що позбавлена свідомості свободи, волі й гідності. Тому-то людина так тяжко зносить рабство. Тому такою тяжкою і малопродуктивною є рабська праця.

Аморальне життя, коли воно тягнеться довший час, глибоко порушує і псує саму природу людини. У ній все більше і більше заглушується голос сумніння. Але в аморальних людей сумніння не тільки мовчить у такі моменти, коли воно повинно голосно кричати, а навіть змінює свою природу, стає викривленим. Те, що нормальна людина визнає за зло, вони визнають за добро, і навпаки. Типовий шахрай, який шахрайством нажив собі великі маєтки, у своїй душі схвалює свою поведінку і визнає за дурнів чесних людей, що уникають шахрайства, коли б воно могло їм принести якісь вигоди. Такі явища повного викривлення поглядів на мораль дуже часто трапляються саме в сучасному суспільстві. І це загрожує катастрофою, коли краща частина людства не виявить більшої енергії у боротьбі з аморальністю, що поступово охоплює людство. Тим не менше, як би ці люди низько не впали, для них не закрита дорога до вільного повернення на шлях добра і шляхетності [2].

Кожний з нас, як жива істота, повинен також і морально відповідати за свою систему самоствердження: за себе самого, за свою родину, за соціальну групу, з інтересами якої він себе ідентифікує, нарешті, зокрема як політик, – за державу як самостверджуючу систему. Лише в цьому полі відповідальності людина навіть не може уявити, щоб інші, які так само самостверджуються як системи і мусять відповідати за це, не дотримувались би категоричного імперативу або, в нашому розумінні, принципу узагальненої взаємності, на основі якого можна дійти консенсусу. Тобто, вона в такій ситуації може діяти не лише консенсуально-комунікативно, а також і стратегічно [7].

На думку Карла-Ото Апеля, теза, ситуація людини як етична проблема, стосується не тільки сьогоденної ситуації людства, а й зумовленого родовою історією становища людини взагалі – становища вільновідпущеника природи. Отже, людина полишила сферу детермінації природних законів зовнішньо як «*homo faber*» і внутрішньо як «*homo sapiens*», а тому мусить звернутися до принципів етики. Останні завдяки звичному дотриманню цих нормативних принципів, можуть нею тлумачитися за аналогією до незмінних законів природи.

Що мають на увазі, коли говорять про «ситуацію людини»? Можна думати про сучасну ситуацію людства, а саме про той виклик моральності, що постає в небезпеці ядерної всезнищуючої війни, або, може, ще й у більшій небезпеці руйнації людської еко – та біосфери.

Фактично уже цим окреслено обставини, які цілком зумовлюють становище людини, оскільки небезпека атомної війни так само, як і екологічна криза, стосуються усіх: тут уперше за всю історію людства є очевидною ситуація, в якій люди, завдяки спільній небезпеці, змушені взяти на себе спільну відповідальність. Отже, можна до будь-якого філософського аналізу та обґрунтування таких понять, як «мораль» та «відповідальність», відзначити те нове, що характеризує сучасне становище людини: нова проблема полягає, таким чином, у необхідності макроетики. Тут ідеться про те, якщо не брати до уваги моральної відповідальності індивіда щодо свого ближнього, і навіть відповідальності політика в сенсі «державного розуму», щоб організувати відповідальність людства за наслідки (побічні наслідки) своїх колективних дій у планетарному масштабі [7]. Це неможливо без попереднього усвідомлення кожною окремою людиною доцільності нагальної необхідності врятування життя на нашій планеті.

Висновки. Саме в інформаційну добу сьогодення значно зросли небезпека атомної війни, екологічна криза та інші проблеми людства, чому сприяла низька моральність суспільства. Тому зараз виникла ситуація, в якій люди, завдяки, спільній небезпеці, змушені взяти на себе відповідальність. Для збереження існування та продовження еволюції людству необхідно організувати відповідальність за наслідки (побічні наслідки) своїх колективних дій у планетарному масштабі. Це неможливо без попереднього усвідомлення кожною окремою людиною доцільності нагальної необхідності врятування життя на нашій планеті. В ціннісній свідомості людини XXI століття технологічні та антропологічні компоненти тісно поєднанні. Універсальним принципом світосприйняття і світорозуміння має бути релятивізм, а антропологізм має визначати сучасний світогляд. Оскільки людина залишила сферу детермінації природних законів, виникає необхідність її невідкладного звернення до принципів етики. Усе вищевказане охоплює сучасне поняття «макроетики», яке, фактично, розкриває морально-етичні принципи, необхідні людству для можливості гідного, гармонійного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко Григорій. Виховання волі і характеру. Частина 1. Лондон : Видавництво Спілки Української Молоді, 1952. 256 с.
2. Ващенко Григорій. Свобода людини як філософсько-педагогічна і політична проблема; опубл. 15.04.2015. URL: <http://education-ua.org/ua/ekskurs/407-svoboda-lyudini-yak-filosofichno-pedagogichna-i-politichna-problema> (дата звернення: 30.07.2024).
3. Гьосле Вікторіо. Практична філософія в сучасному світі. Пер. з нім., примітки і післямова Анатолія Єромоленка. Київ : Лібра, 2003. 248 с.
4. Масуда Йонезі. Гіпотеза про генезис Homo intelligens. URL: <https://javalibre.com.ua/java-book/book/223> (дата звернення: 20.12.2024).
5. Пітер ван Інваген. Нарис про свободу волі. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 344 с.
6. Практичні виміри свободи в історико-філософських дискурсах / В. В. Лях, Я. В. Любимий, Л. А. Ситніченко, О. М. Йосипенко, А. В. Усик, К. Ю. Райда, Р. В. Самчук ; відп. ред. В. В. Лях. Київ : Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2023. 311 с.
7. Apel, Karl-Otto: Die Situation des Menschen als ethisches Problem – In: Zeitschrift für Pädagogik. (1982). Jahrgang 28. Heft 5. S. 677–693. URL: https://www.pedocs.de/volltexte/2020/14223/pdf/ZfPaed_1982_5_Apel_Die_Situation_des_Menschen.pdf (дата звернення: 28.12.2024).
8. Bell, Daniel. The coming of post-industrial society. In Social Stratification, Class, Race, and Gender in Sociological Perspective, Second Edition. New Yourk : Routledge, 2019. 928 p.
9. Masuda, Yoneji. The information society as post-industrial society. Washington : World Future Society, 1981. 171 p.
10. Toffler, Alvin. The third wave. New York: Morrow, 1980. ISBN: 517. URL: https://archive.org/details/The_Third_Wave_Alvin_Toffler (дата звернення: 18.12.2024).

REFERENCES

1. Vashchenko Hryhorii. (1952). Vykhovannia voli i kharakteru [Education of will and character]. Chastyna 1. London : Vydavnytstvo Spilky Ukrainskoi Molodi, 256 s [in Ukrainian].

2. Vashchenko Hryhorii. (2015, 15 квітня). Svoboda liudyny yak filosofsko-pedahohichna i politychna problema [Human freedom as a philosophical pedagogical and political problem] [in Ukrainian]. <http://education-ua.org/ua/ekskurs/407-svoboda-lyudini-yak-filosofichno-pedagogichna-i-politichna-problema> (data zvernennia: 30.07.2024).
3. Hosle Vittorio. (2003). Praktychna filosofii v suchasnomu sviti [Practical philosophy in the modern word]. Per. z nim., prymitky i pisliamova Anatoliia Yeromolenka. Kyiv : Libra, 248 s [in Ukrainian].
4. Masuda Yonezi. Hipoteza pro henezys Homo intelligens [Hypothesis about the genesis of Homo intelligens]. [in Ukrainian]. <https://javalibre.com.ua/java-book/book/223> (data zvernennia: 20.12.2024).
5. Piter van Invahen. (2016). Narys pro svobodu voli [Essay on free will]. Kyiv : DUKh I LITERA, 344 s [in Ukrainian].
6. Liakh V. V. (Vidp. red). (2023). Praktychni vymiry svobody v istoryko-filosofskykh dyskursakh [Practical dimensions of freedom in historical and philosophical discourses] / V. V. Liakh, Ya. V. Liubyvyi, L. A. Sytnichenko, O. M. Yosypenko, A. V. Usyk, K. Yu. Raida, R. V. Samchuk; Kyiv: Instytut filosofii imeni H. S. Skovorody NAN Ukrainy, 311 s [in Ukrainian].
7. Apel, Karl-Otto. (1982). Die Situation des Menschen als ethisches Problem [The situation of man as an ethical problem]. Zeitschrift für Pädagogik, 28 (5), S. 677–693 [in German]. https://www.pedocs.de/volltexte/2020/14223/pdf/ZfPaed_1982_5_Apel_Die_Situation_des_Menschen.pdf (data zvernennia: 28.12.2024).
8. Bell, Daniel. (2019). The coming of post-industrial society. In Social Stratification, Class, Race, and Gender in Sociological Perspective, Second Edition. New Yourk : Routledge, 928 p.
9. Masuda, Yoneji. (1981). The information society as post-industrial society. Washington: World Future Society, 171 p.
10. Toffler, Alvin. (1980). The third wave. New York : Morrow, ISBN: 517. https://archive.org/details/The_Third_Wave_Alvin_Toffler (data zvernennia: 18.12.2024).

Holubovska Olha Viktorivna

Master of Philosophy,

Assistant at the Department of Philosophy and Pedagogy

Stepan Gzhytskyi National University of

Veterinary Medicine and Biotechnologies

50, Pekarska str., Lviv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-2842-9955

MORAL AND ETHICAL ASPECT OF FREE WILL IN TODAYS INFORMATION AGE

Problem. *The relevance of the problem is determined by the fact that it is precisely in the modern realities of information and technological progress that the concept of freedom of will acquires special importance in the process of forming self-determination and self-realization of a person. At the same time, the moral and ethical aspect of free will as an indicator determines the essence of a person, his inner content. Discussions about the existence of free will continue to this day, and the related issue of moral responsibility is one of the most important. The modern dynamic word requires us to quickly make optimal decisions to solve the problems of humanity, “to be in the moment”.*

Purpose. *To explore the discourse on the issue of the moral and ethical aspect of free will in the modern information word. The task is to analyze the possibility and necessity of solving this issue, to reveal the content of the main semantic concepts of this issue.*

Methods: *analysis, synthesis, generalization, comparison, phenomenological method.*

Results. *It is in the information age of today that the danger of nuclear war, the ecological crisis, and other problems of humanity have significantly increased, which has been facilitated by a number of moral and social. Therefore, a situation has now arisen in which people, due to a common danger, are forced to take responsibility. To preserve its existence and continue its evolution, humanity needs to organize responsibility for the consequences of its collective actions*

on a planetary scale. This is impossible without each individual's prior awareness of the expediency of the urgent need to save life on our planet. In the value consciousness of a person in the 21st century technological and anthropological components. The universal principle of word perception and understanding should be relativism, and anthropology should define the modern worldview. Since person has left the sphere of determination by natural laws, there is a need for his immediate appeal to the principles of ethics. All of the above encompasses the concept of "macroethics", which actually reveals the moral and ethical principles necessary for humanity to be able to live a decent, harmonious life.

Key words: *person, morals, morality, free will, responsibility, ethics, macroethics.*